

iones, operans, & cooperans; præveniens, & subsequens non differunt essentia, sed ratione tantum: una enim forma est quæ dat esse, & quæ est principium operis: unus etiam habitus est qui elicit actum extrinsecum, & intrinsecum: unde eadem gratia est operans, & cooperans. Nec dicitur præveniens, & subsequens propter ordinem gratiæ ad gratiam, sed propter ordinem effectus ad effectum.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de forma quæ est intrinseca rei, & quasi constitutiva ejus; sic autem gratia non dicitur esse forma virtutum, sed quasi principium à quo virtutes formaliter oriuntur.

Ad quartum dicendum, quod diversitas virtutum, & donorum accipitur tantum secundum diversitatem actuum. Conveniunt autem actus in ratione merendi: unde oportet quod primum principium à quo rationem merendi habent, sit unum, & quod diversitas eorum in genere, & in specie, sit ex diversitate actuum, & objectorum.

Ad quintum dicendum, quod gratia in diversis sacramentis datur ad diversos effectus, secundum quod plures infirmitates ex peccato consequuntur, contra quas præcipue gratiæ sacramentales ordinantur: & ideo sicut differt virtus à virtute per hoc quod ordinatur ad diversum actum; ita etiam differt una gratia sacramentalis ab alia per hoc quod ad diversos effectus ordinatur: unde sicut ex multiplicatione virtutum non sequitur multiplicatio gratiæ; ita etiam ex multiplicatione sacramentorum non sequitur multiplicatio illius gratiæ de qua nunc loquimur: quia illæ etiam perfectiones quæ in diversis sacramentis conferuntur, quædam emanationes sunt il-

lius gratiæ de qua nunc loquimur, sicut & virtutes. Sed quia non habent propria nomina, ideo communiter nomine gratiæ nuncupantur.

EXPOSITIO TEXTUS.

HÆC est gratia operans, & cooperans: de qua scilicet supra mentionem fecit cum dixit: *Ipsa gratia prævenit, ut pie vivamus, & subsequetur, ut semper cum illo vivamus.*

Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Sciendum, quod hic non diffinit voluntatem quæ est potentia, sed voluntatem quæ est actus: hoc enim commune est fere in omnibus potentiis animæ, ut eodem nomine potentia, & actus nominetur: & sic fere per totum hic voluntas accipitur.

Sed ipsa mereatur augeri, ut aucta mereatur & perfici. De augmento gratiæ eodem modo potest disputari sicut de augmento charitatis, de quo supra dictum est I. Lib. dist. xvii.

Cætera potest homo volens; credere autem non nisi volens. Intelligendum est de actibus exterioribus, non autem de interioribus: quia diligere nullus potest nisi volens.

Sequitur tardus, aut nullus affectus. Iste affectus est per modum operationis præcedentis habitum virtutis, quia ex sola deliberatione rationis procedit; sed affectus perfectus qui delectationem habet, est in operatione quæ sequitur habitum, quia *signum oportet habitus accipere (1) stentem in opere delectante, ut in II. Ethic. Philosophus dicit.*

DISTINCTIO XXVII.

Quid sit ipsa gratia, & quomodo mereatur augeri, quæritur.

SI vero quæritur, quomodo illa gratia præveniens mereatur augeri, cum nullum meritum sit sine libero arbitrio, & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non; & si virtus, an actus, vel non: ut hoc aperte insinuari valeat, præmittendum est, tria esse genera bonorum. Alia namque sunt magna, alia minima, alia media, ut Augustinus ait in I. Lib. Retractionum. „Virtutes, inquit, quibus recte vivitur, magna bona sunt. Species autem quorumlibet corporum, sine quibus recte vivi potest, minima bona sunt. Potentiæ vero animi, sine quibus recte vivi non potest, media bona sunt. Item, ibid. Virtutibus nemo male utitur. Cæteris autem bonis, idest mediis, & minimis, non solum bene, sed etiam male quisque uti potest: & ideo virtute nemo male utitur, quia opus virtutis est bonus usus istorum, quibus etiam non nisi bene uti possumus. Nemo autem bene utendo male utitur. Non solum autem magna, sed etiam media, & minima bona esse præstitit bonitas Dei. „Ecce habes tria genera bonorum distincta.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

QUÆritur autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium. De hoc Augustinus in I. Lib. Retractionum, ut sup. ait ita. „In mediis quidem bonis invenitur liberum voluntatis arbitrium: quia & magis, le illo uti possumus; sed tamen tale est ut sine illo recte vivere nequeamus. Bonus autem usus ejus, jam virtus est, quæ in magnis reperitur bonis, quibus male uti nullus potest. Et quia bona & magna, & media, & minima ex Deo sunt; sequitur ut ex Deo sit etiam bonus usus liberæ voluntatis, qui virtus est, & in magnis numeratur bonis. „Attende diligenter quæ dicta sunt, & confer in unum; sic enim aperietur quod supra quærebatur. Dixit equidem, opus virtutis esse bonum usum illorum bonorum quibus etiam non bene uti possumus, idest mediorum, in quibus posuit liberum arbitrium, cujus quoque bonum usum dixit esse virtutem: quod si est, non est ergo opus virtutis quod supra dixit: quia aliud est virtus, aliud opus ejus.

(2) *De virtute, quid sit, & quid actus ejus.*

HIC videndum est, quid sit virtus, & quid sit actus, vel opus ejus. Virtus est, ut ait Augustinus, Lib. II. de lib. arbit. cap. xviii. bona qualitas mentis, qua recte vivitur, & qua nullus male utitur: quam Deus

(1) *Al. finientem. (2) Hinc exordium habet distinctio xxviii, apud Magistrum.*

Deus solus in homine operatur; ideoque opus Dei tantum est, sicut de virtute justitiæ Augustinus docet super illum locum Psalmi cxviii. „Feci judicium, & justitiam, ita dicens: Justitia magna virtus animi est, quam non facit in homine nisi Deus. Ideoque cum ait Propheta ex persona Ecclesiæ, Feci justitiam, non ipsam virtutem, quam non facit homo, sed opus ejus intelligi voluit. „Ecce aperte insinuat hic quod justitia in homine non est opus hominis, sed Dei: quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum est.

De fide itidem dicit, quod non est ex homine, sed ex Deo tantum.

NAM de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex Deo tantum esse asserit, inquit, cap. ii. 8. „Gratia estis salvati per fidem; & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: quod à Sanctis ita exponitur. Hoc, idest fides, non est ex vi naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Ecce & hic manifeste traditur quod fides non est ex libertate arbitrii, sive ex arbitrio voluntatis: quod superioribus consonat, ubi dictum est, gratiam prævenientem, vel operantem, esse virtutem, quæ voluntatem hominis liberat, & sanat. Unde Augustinus in Lib. de spiritu, & littera, cap. ix. ait: „Justificati sumus non per liberam voluntatem, sed per Christi gratiam: non quod sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ si virtus est, virtus non est ex libero arbitrio, & sic non est motus mentis.

SI igitur gratia quæ sanat, & liberat voluntatem hominis, virtus est, vel una, vel plures; cum ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis, sed eam potius sanet, ac præparet, ut bona sit; consequitur ut virtus non ex libero sit arbitrio, & ita non sit motus, vel affectus mentis; cum omnis motus, vel affectus mentis sit ex libero arbitrio; sed bonus ex gratia, & libero arbitrio, malus vero ex libero arbitrio tantum: ut enim ait Augustinus in I. Lib. Retractat. cap. ix. „homo sponte, & libero arbitrio cadere potuit, non etiam resurgere. „Item in Libro de duabus Animabus, cap. xii. „Animæ si libero ad faciendum, & non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur; earum (3) peccatum tenere non possumus. „Hic aperte ostenditur quod motus animi sive ad bonum, sive ad malum ex libero arbitrio est. Ideoque si gratia, vel virtus motus mentis est, ex libero arbitrio est. Si vero ex libero arbitrio vel ex parte est; jam non solus Deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem, sive formam, quæ animam informat; & ipsa non est motus, vel affectus animi, sed ea liberum arbitrium juvatur, ut ad bonum moveatur, & erigatur; & ita ex virtute, & libero arbitrio nascitur bonus motus, vel affectus animi; & exinde bonum opus procedit exterius. Sicut pluvia rigatur terra, ut germinet, & fructum faciat; nec pluvia est terra, nec germen, nec fructus; nec terra germen, vel fructus; nec germen fructus: ita gratis terræ mentis nostræ, idest arbitrio voluntatis, infunditur pluvia divinæ benedictionis, idest inspiratur gratia: quod solus Deus facit, non homo cum eo: quia rigatur voluntas hominis, ut germinet, & fructificet, idest sanatur, & præparatur, ut bonum velit, secundum quod dicitur operans; & juvatur ut bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans: & illa gratia virtus non incongrue nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat, & adjuvat.

Quod sensu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur.

CUM vero ex gratia dicuntur esse bona merita, & incipere; aut intelligitur gratia gratis dans, idest Deus, vel potius gratia gratis data, quæ voluntatem hominis prævenit. Non enim magnum esset, si hæc à Deo dicerentur esse, à quo sunt omnia; sed potius ejus gratia gratis data intelligitur, ex qua bona merita incipiunt: quæ cum ex sola gratia esse dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum est in homine quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium, & sanatur, atque juvatur voluntas hominis ut sit bona.

Quod bona voluntas gratia principaliter est, & etiam gratia est, sicut & omne bonum meritum.

QUÆ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, immo gratia: quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Unde Augustinus ad Sixtum presbyterum, epist. cv. „Quid est meritum hominis ante gratiam; cum omne bonum nostrum meritum non in nobis faciat nisi gratia? „Ex gratia enim, ut dictum est, quæ prævenit, & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima bonus affectus, sive bonus motus mentis; & hoc est primum bonum hominis meritum. Sicut verbi gratia ex fidei virtute, & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus, & remunerabilis, scilicet ipsum credere; ita ex charitate, & libero arbitrio alius quidam motus provenit, scilicet diligere, bonus valde. Sic de cæteris virtutibus intelligendum est: & isti boni motus, vel affectus, & nostra merita sunt, & dona Dei; quibus meremur & ipsorum augmentationem, & alia quæ consequenter hic, & in futuro nobis apponuntur.

Ex qua ratione dicitur fides mereri justificationem, & alia.

CUM ergo dicitur fides mereri justificationem, & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & de justitia, & de aliis accipitur. Si enim fides ipsa

(3) *Nicolai peccato teneri.*

virtus præveniens diceretur esse mentis actus, qui est meritum; jam ipsa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non est, sic dicitur esse meritum, quia actus ejus est meritum; si tamen adsit charitas, sine qua nec credere, nec sperare meritum vitæ est. Unde apparet vere quia charitas est Spiritus Sanctus, quæ animæ qualitates informet, & sanctificet, ut eis anima informetur, & sanctificetur: sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet sanare animam.

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non est, sed facit meritum.

EX muneribus itaque, vel actibus virtutum boni sumus, & juste vivimus, & ex gratia, quæ non est meritum, sed facit, non tamen sine libero arbitrio, proveniunt merita nostra, scilicet boni affectus, eorumque progressus, atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis; & hæc ipsa sunt Dei dona. Unde Augustinus ad Sixtum presbyterum, ubi sup., Cum coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua. Unde vita æterna, quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, non à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam; recte & ipsa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur; sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita quibus datur. Ex præmissis jam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia præveniens meretur augeri, & alia; & quid ipsa sit, an virtus, an aliud; & si virtus, an sit actus, vel non. Ostensum est enim supra ex parte quorundam, quod ipsa est virtus; & virtus non est actus, sed ejus causa, non tamen sine libero arbitrio. Unde quod supra dist. xxvi. Augustinus dixit bonum usum liberi arbitrii esse virtutem, ita accipi potest, idest actum virtutis. Alioquin sibi contradicere videretur qui etiam opus virtutis supra dixit esse bonum usum eorum quibus nos bene uti possumus, in quibus posuit liberum arbitrium. Si vero bonus usus liberi arbitrii opus virtutis est, jam virtus non est. Cum ergo bonum usum ejus virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius usum significavit.

Quod idem usus est virtutis, & liberi arbitrii, sed virtutis principaliter.

Idem nempe usus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio, sed ex virtute principaliter: & bonus ille usus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præveniens, quæ & virtus est, non usus liberi arbitrii est, sed ex ea potius est bonus usus liberi arbitrii, quæ nobis est à Deo, non à nobis; usus vero bonus arbitrii & ex Deo est, & ex nobis; & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur, hic Deus, & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia provenit: quod Apostolus notavit dicens, I. Corinth. xv. 10. „Gratia Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit.“ Super quem locum (a) Augustinus ita ait, de gratia & lib. arb. ad Valent. cap. v. „Recte gratiam nominat, primum enim solam gratiam dat Deus: & non nisi gratiam nominat, cum non præcedunt nisi mala merita; sed post per gratiam incipiunt merita bona. Et ut ostenderet etiam liberum arbitrium, addit: Et gratia ejus in me vacua non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit: Non autem ego solus, (4) scilicet sine gratia, sed gratia Dei mecum, idest cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit, cadit homo.“

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt, virtutes esse bonos usus liberi arbitrii, idest actus mentis.

Alii vero dicunt, virtutes esse bonos usus naturalium potentiarum; non tamen omnes, sed tantummodo interiores, qui in mente sunt; exteriores vero, qui per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed opera virtutum; & ideo quod Augustinus dicit, opus virtutis esse bonum usum naturalium potentiarum, de usu exteriori accipiunt; quod vero dicit, bonum usum liberi arbitrii virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de usu interiori intelligunt: & virtutes nihil aliud esse quam bonos affectus, vel motus mentis, asserunt, quos Deus in homine facit, non homo: quia licet illi motus sint liberi arbitrii, non tamen queunt, (5) nisi Deus ipsum liberet, & adjuvet gratia sua operante, & cooperante, quam Dei gratuitam voluntatem accipiunt: quia Deus est qui operatur in nobis & velle, & operari bonum.

Quibus auctoritatibus muniant quod dicunt.

Quod autem virtutes sint motus mentis, testimoniis Sanctorum astruunt. Dicit enim Augustinus super Joannem, tract. xl. „Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis est.“ Idem in Lib. III. de Doctrin. Christian. cap. xx. „Charitatem autem voco motum animi.“ Si vero charitas, & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alii respondentes, præmissa verba Augustini ita intelligenda fore inquirunt. „Fides est credere quod non vides; idest, fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item charitas est motus animi, idest gratia qua movetur animus ad diligendum. Et quod hæc, & his similia ita accipienda sint, ex his conjicitur quæ alibi Augustinus ait: nam in II. Lib. Questionum Evangel. cap. xxxix. inquit: „Est fides qua creduntur ea quæ non videntur, quæ proprie dicitur fides.“ Idem in XIII. Lib. de Trinit. cap. xii. „Alia sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur.“ Ex quibus verbis sic argumentando procedunt. Aliud est credere, aliud est illud quo credi-

(4) Al. deest scilicet sine gratia. (5) Subintellige operari, vel quid simile.

Ex EDIT. P. NICOLAI. (a) Non ex professo, sed ex occasione Lib. de Grat. & lib. arb. cap. v. ubi paullo aliter, & plenius. Meritum fuit in Apostolo Paulo, sed malum, quando persequeretur Ecclesiam. Cum ergo haberet hoc meritum malum, redditum est ei bonum pro malo, in eo quod secutus adjunxit: Gratia Dei sum id quod sum. Atque ut ostenderet liberum arbitrium, mox addidit: Et gratia ejus in me vacua non fuit &c. Et paullo post: Nec tamen ipsa voluntas &c. ut & in eum locum Beda refert.

ditur. (5) Prædictum autem est, fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere non est fides, quia credere non est id quo creditur. Addunt quoque. Virtus opus Dei tantum est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est usus, vel actus liberi arbitrii. Sed credere est actus liberi arbitrii. Non est itaque virtus. Præmissis, aliisque rationibus, ac testimoniis innituntur utrique. Horum autem judicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam distinxit gratiam in operantem, & cooperantem, hic quaerit ad quod genus reducat, utrum scilicet sit actus, vel qualitas mentis; ponens eandem quaestionem de gratia, & virtute: vel quia eadem ratio est de utroque, vel forte quia hujusmodi opinionis fuit quod gratia à virtute non differt. Dividitur autem in partes duas. In prima movet dubitationem; in secunda determinat eam, ibi: *Hic videndum est quid sit virtus.* Ubi etiam secundum quosdam xxvii. distinctio incipit. Circa primum duo facit. Primo movet quaestionem dubitationem, ibi: *Ut autem hoc aperte insinuari valeat, præmittendum est, tria esse genera bonorum.* Ubi quamdam contrarietatem ex dictis Augustini colligit. Primo enim ponit verba ejus in quibus dicitur, opus virtutis esse bonum usum liberi arbitrii; secundo ibi: (6) *Quæritur autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium,* ponuntur quædam verba ejusdem, in quibus dicit, bonum usum liberi arbitrii esse virtutem; quæ duo adversantur: quia opus virtutis non est virtus: unde si usus liberi arbitrii est virtus, non est opus virtutis.

Hic videndum est, quid sit virtus. Hic determinat dubitationem: & primo determinat secundum unam opinionem, quod virtus, sive gratia non sit actus; secundo determinat secundum aliorum opinionem, quod virtus sit actus, ibi: *Alii vero dicunt virtutes esse bonos usus naturalium potentiarum.* Prima pars dividitur in duas. In prima ostendit quod virtus, seu gratia non est actus: quo supposito, ostendit secundo, quomodo per gratiam quis mereri dicitur: quod dubium ex prædicta determinatione relinquitur, cum omne meritum in actu consistat, ibi: *Cum (7) vero ex gratia dicuntur esse bona merita, & incipere; aut intelligitur gratia gratis dans, idest Deus, vel potius gratia gratis data.* Circa primum intendit talem rationem. Virtutis causa Deus in nobis est, & non nos. Sed cujuslibet actus nostri causa nos sumus. Ergo nullus actus est virtus. Si ergo gratia est virtus, vel aliquid simile virtuti, gratia non est actus. Circa hoc aliter hoc modo procedit. Primo probat hanc, quod virtutem solus Deus in nobis operetur. Secundo assumit hanc, quod actus quilibet in nobis causatur ex libero arbitrio, ibi: *Si igitur gratia quæ sanat, & liberat voluntatem hominis, virtus est, consequitur ut virtus non ex libero sit arbitrio.* Tertio concludit propositum, ibi: *Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem, sive formam, quæ animam informat.* Primum ostendit tripliciter. Primo de virtute in communi per ejus definitionem; secundo de virtute justitiæ per auctoritatem Augustini, ibi: *Sicut de virtute justitiæ Augustinus docet; tertio de virtute fidei, quam etiam gratiam nominari dicit, ibi: Nam de gratia fidei Ephesius scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex Deo tantum esse asserit.*

Cum ergo ex gratia dicuntur esse bona merita, & incipere; aut intelligitur gratia gratis dans, idest Deus,

(5) Al. desunt sequentia usque ad illud, Sic ergo. (6) Al. Inquiritur, in quibus &c. (7) Al. ergo. (8) Al. Quidam virtutes sint nutus &c.

vel potius gratia gratis data. Ostenso quod gratia non sit actus, hic ostendit quomodo per eam quis mereri dicitur: & dividitur in partes duas. In prima ostendit propositum; in secunda ex dictis colligit dubitationis solutionem, ibi: *Ex præmissis jam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratiam præveniens meretur augeri.* Circa primum tria facit. Primo ostendit quod principaliter causa meriti est gratia. Secundo ostendit, quomodo per eam quis mereri dicitur, in quantum videlicet per ejus actum quis meretur, ibi: *Cum ergo dicitur fides mereri justificationem, & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa.* Tertio includit propositum, ibi: *Ex muneribus itaque virtutum boni sumus.*

Alii vero dicunt virtutes esse bonos usus naturalium potentiarum. Hic determinat quaestionem secundum aliam opinionem in contrariam partem, & circa hoc tria facit. Primo ponit eorum opinionem; secundo ponit probationes ipsorum, ibi: (8) *Quod autem virtutes sint motus mentis, testimoniis Sanctorum astruunt.* Tertio ponit responsiones ad illas probationes secundum primam opinionem, ibi: *Quibus aliis respondentibus, præmissa verba Augustini ita intelligenda fore inquirunt.*

QUÆSTIO I.

HIC quaeruntur sex.

Primo. In quo genere sit virtus, utrum scilicet in genere actus, vel habitus.

Secundo. De diffinitione virtutis quam Augustinus in littera ponit.

Tertio. Utrum contingat secundum actum virtutis, & gratiæ ex condigno vitam æternam mereri.

Quarto. Utrum possit aliquis sibi mereri gratiam.

Quinto. Utrum possit aliquis sibi mereri gratiæ augmentum.

Sexto. Utrum unus possit alii primam gratiam mereri.

ARTICULUS I.

Utrum virtus sit habitus.

I. 2. quæst. lv. art. 1. & de virtut. quæst. 1. art. 1.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod virtus non sit habitus. Ultimum enim rei non ponitur in alio genere quam res ipsa. Sed, ut in I. Cæli & mund. text. cxvi. Philosophus dicit, virtus est ultimum in re de potentia. Ergo non est in genere habitus, sed in genere potentia.

2. Præterea. Potentiæ naturales non sunt magis perfectæ quam potentiæ rationales. Sed potentiæ naturales possunt in suos actus sine habitibus mediis, ut patet in duro, & molli. Ergo multo fortius hoc possunt rationales potentiæ: ergo virtus vel est potentia, vel est actus.

3. Si dicatur, quod in potentiis rationalibus requiruntur habitus, ut potentiæ determinentur ad unum; contra. Potentia determinata ad unum, sem-

per